

bir biçimde anlaşılabilmesinde üstlendiği role ilişkin dile getirilenler³, insan onurunu hukukî bir hak olarak ele alan yaklaşım⁴ burada sözü edilen farklı ilişki kurma biçimlerine örnek gösterilebilir. Ayrıca insan onuru kavramının hukukla ilişkisini insan hakları aracılığıyla kuran ve yukarıda dile getirilen tartışmalardan ayrılan bir başka yaklaşım daha bulunmaktadır.

İnsan onuru kavramının, pozitif hukuka, uluslararası düzeyde özellikle insan hakları belgeleri aracılığıyla dâhil edilmesiyle birlikte, hukuk uygulamasında –özellikle yukarıda değinilen sonuncu bağlamda– kavrama yer verilme sıklığı daha da artmıştır. Bu bakımdan kavramın hukuk uygulamasındaki kullanımının çok daha belirgin hale gelişinin tarihinin, İkinci Dünya Savaşının hemen ertesine denk geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Birleşmiş Milletler Şartı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı gibi belgeler insan onuruna yer veren hukukî düzenleme örneklerinden bazılarıdır. Bu örnekler arasına, pozitif hukukun kavrama ilgisini hep canlı tutmaya vesile olan, başta anayasalar olmak üzere ulusal mevzuat metinlerini de eklemek mümkündür. Her ne kadar insan onuru ve insan hakları arasındaki bağlantının nasıl kurulduğuna sayılan hukukî metinlerde çoğunlukla yer verilmiyor olsa da⁵, söz konusu metinlerin varlığı, özellikle insan hakları alanında önleme, koruma ve tazmin mekanizmalarının hukukî güvencesi olmaları bakımından önemlidir. Bununla beraber kavramın felsefi temellerine eğilen araştırma ve tartışmalar, bu hukukî araçların en temeldeki varlık sebeplerinin ortaya konulabilmesinin yanı sıra, oluşturulmaları, sürekli gözden geçirilmeleri ve etkinliklerinin soruşturulması, yetersiz kaldıkları alanların saptanması bakımından rol üstlenmektedirler. Bu bakımdan insan haklarının felsefi temellerine bakma çabaları ile pozitif hukuk arasındaki ilişki üzerine düşünmek, hukukçulara, hukukî metinlerin sağladıklarının ötesinde bağlantılar kurma imkânı da sunmuş olmaktadır. Jerome J. Shestack'ın ifadeleriyle belirtmek gerekirse:

“...uluslararası hukukta insan haklarını korumak amacıyla bir sözleşme sistemi kurulmuş olsa bile, insan haklarının felsefi açıdan anlaşılma çabası sadece akademik bir fantezi değildir. Bir hakkın doğasını anlamak, gerekli koruma düzeyi, kabul edilebilecek istisnalar, tanınabilecek öncelikler, bir haklar manzumesinde hiyerarşi sorunu, kültürel farklılıklar temelindeki mül-

---

³ Söz konusu yaklaşımı için bkz. Ronald Dworkin, Justice for Hedgehogs, The Belknap Press of Harvard University Press, 2011.

⁴ Dile getirilen yaklaşımın tartışmalarından bazı örnekler için bkz. İspir, İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı, s. 275-288.

⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar” şeklinde kaleme alınan birinci maddesinin, insanın sahip olduğu birtakım özelliklerinden hareketle kurduğu bağ sebebiyle, söz konusu tespitin dışında kalan önemli örneklerin başında geldiğini görmemize imkân veren çalışması için bkz. İoanna Kuçuradi, “İnsan Onuru Kavramı ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları/İnsan Hakları ve Hukuk-Devlet-Siyaset Felsefesi Yazıları, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 69-76.

hazalar karşısında bu hakların konumu gibi problemlerde sağlıklı bir yargıya varmayı kolaylaştırır...”⁶

Shestack’ın da üzerinde durduğu insan haklarının felsefi açıdan anlaşılma çabası, bizleri, birbirinden farklı açıklama biçimleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir açıklama girişiminin kendisine yönelen eleştiriler bir yana bırakılırsa, tarihsel açıklama girişimlerine başvurulması; akıl, özerklik, eşitlik, hayatî ihtiyaçlar, uzlaşma, kişisel öngörü, demokrasi, ahlâkî konvansiyon gibi kavramlar aracılığıyla insan haklarının felsefî temellerine bakılması; menfaat ve irade teorileri aracılığıyla insan haklarının açıklanması yolları bu durumun örnekleri arasında sayılabilirler. Çeşitli insan kavrayışlarını onur kavramıyla ilişkisinde ortaya koyan ve insan haklarını bunun üzerine inşa eden bir görüş daha vardır. Bu görüşe göre, “insanın niçin insan hakları türünden hakların sahibi olduğu, bu haklarla korunmanın ya da geliştirilmenin ne olduğu” sorularına yanıt bulabilmek, belirli bir insan onuru bilgisine sahip olmayı gerektirmektedir.

İnsanın nasıl bir varlık olduğuna, hangi niteliklerinden ve ayırıcı özelliklerinden yola çıkılarak kavranabileceğine ilişkin soruşturmalar özgürlük, özerklik, sorumlu ve normatif bir eyleyen olma, kişi olma, insanın değeri gibi çeşitli kavramlar üzerine yoğunlaşarak onur kavramını açıklamaya çalışmaktadırlar. Bu soruşturmaların bazıları, esasen, ilgili kavramlar aracılığıyla onur ve insan hakları bağlantısını kurmaktadırlar.⁷ Etik haklar olarak insan haklarının türetildiği yerin gösterilmesi ve gereklerinin saptanması bakımlarından, onurun içeriğini belirlemeye yönelik bilgi ortaya koyan bu çabalardan yararlanmak mümkündür. Böylesi bir bilgiyi ortaya koymak, kaynağını insan haklarından alan bir hukuk olanağından söz etmeyi de mümkün kılmaktadır.⁸ Hukukun varlık nedeninin ortaya konulması, bir hukuk normunun türetilmesi, değerlendirilmesi, uygulanması, hukuk alanında çalışanların iş ve uğraşlarının amacının belirlenmesi bağlamlarında da onur kavramının bilgisine ve yine bu kavramdan türetilen bir hukuk olanağına başvurmak mümkündür.

Onur-insan hakları bağı, kişi-kişi ilişkisinde yarattığı etik sonuçlar için olduğu kadar, “hukuka etik kaygılar getiren” bir bakış için de yarar sağlamaktadır.⁹ Bu bilgisel ve kurucu ilişki, hukuk kurallarının insan haklarından türetilmesini esas alan hukuk sistemleri için yol gösterici olabilecektir; zira bu halde hukuk, insan onurunun gereklerini yerine getirmekle amacını gerçekleştirebilen bir kurum olarak görülmektedir. Böylesi bir perspektif, insan hakları tartışmalarını, salt pozitif bir düzenleme sahası olarak görülebilen insan hakları hukukuna indirgemenin yol açabileceği sakıncaları gidermek bakımından da önemli görünmektedir.

⁶ Jerome J. Shestack, “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri”, *Liberal Düşünce*, çev.: Ali Rıza Çoban, Bilal Canatan, Cilt 11, No: 43, Yaz 2006, s. 90

⁷ İlgili bağlantıların örneklerini James Griffin, Alan Gewirth, Martha C. Nussbaum, George Kateb ve İoanna Kuçuradi’nin çalışmalarında görebilmek mümkündür.

⁸ Bkz. İoanna Kuçuradi, “Etik İlkeler ve Hukukun Temel Öncülleri Olarak İnsan Hakları”, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları/İnsan Hakları ve Hukuk-Devlet-Siyaset Felsefesi Yazıları*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 55-68.

⁹ Bu bağlantıyı görmemize imkân veren çok sayıda çalışmalardan birisi için bkz. Kuçuradi, a.g.e.